

การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา THE APPLICATION OF THE SUFFICIENCY ECONOMY PHILOSOPHY IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS

พระอธิการมานะ ฐานธมโม (รัตนซ็อน) PhraathikanMana Thanthammo (Rattanason)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Corresponding Author E-mail: manarattanasorndan@gmail.com

Article Received: September 12, 2025. Revised: December 21, 2025. Accepted: December 23, 2025.

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์หลักการ แนวคิด และองค์ประกอบของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และนำเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้ในสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างผู้เรียนให้มีคุณภาพและสามารถดำรงชีวิตได้อย่างยั่งยืน ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ กรอบแนวคิดการดำเนินชีวิตบน ทางสายกลาง ที่มีรากฐานจากแนวพระราชดำริและหลักพุทธธรรม มีองค์ประกอบหลักที่เรียกว่า 3 ห่วง 2 เงื่อนไข เป็นหัวใจสำคัญ ได้แก่ หลักการ 3 ห่วง คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดี และ เงื่อนไขพื้นฐาน 2 ด้าน คือ เงื่อนไขความรู้ (ความรู้รอบรู้และรอบคอบ) และ เงื่อนไขคุณธรรม (ความซื่อสัตย์สุจริตและความเพียร) โดยไม่ใช่แนวคิดที่ปฏิเสธความก้าวหน้า แต่เป็นการสร้างความเข้มแข็งจากภายในเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของโลก สำหรับการประยุกต์ใช้ในสถานศึกษาต้องดำเนินการอย่างเป็นองค์รวม ครอบคลุม 5 มิติหลัก ได้แก่ 1) การบริหารจัดการที่ผู้บริหารใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการวางแผนและจัดสรรทรัพยากร 2) หลักสูตรและการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักคิดผ่านการสอนแบบ Active Learning 3) การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อฝึกฝนทักษะผ่านกิจกรรมจริง เช่น สหกรณ์และจิตอาสา 4) การพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียน โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการบ่มเพาะหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้กลายเป็น วิถีชีวิต และ 5) ความสอดคล้องกับแนวคิดสากล ซึ่งเชื่อมโยงโดยตรงกับ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ การขับเคลื่อนดังกล่าวจะนำไปสู่การสร้างสถานศึกษาพอเพียงที่สามารถผลิตทุนมนุษย์ที่มีคุณภาพ เป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อมได้อย่างแท้จริง

คำสำคัญ: ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, การประยุกต์ใช้, สถานศึกษาพอเพียง

Abstract

The Sufficiency Economy Philosophy (SEP) is a life framework based on the 'Middle Path,' rooted in the royal initiative and Buddhist principles. Its core is the renowned 'Three Rings, Two Conditions' framework. The three rings consist of Moderation, Reasonableness, and Self-Immunity. These are built upon two foundational conditions: the Knowledge condition (encompassing thoroughness and prudence) and the Virtue condition (encompassing honesty and diligence). This philosophy does not reject progress but rather emphasizes building internal strength to cope with global changes. Its application in educational institutions requires a holistic approach, covering five main dimensions: 1) Administration and

Management, where school leaders utilize SEP for strategic planning and resource allocation; 2) Curriculum and Learning, which integrates the philosophy's core principles through Active Learning methodologies; 3) Student Development Activities, for practicing skills through real-world applications such as cooperatives and volunteer projects; 4) Student Attribute Development, with the ultimate goal of cultivating SEP into a 'Way of Life' and 5) Alignment with Global Concepts, directly linking to the United Nations' Sustainable Development Goals (SDGs). This comprehensive implementation aims to establish 'Sufficiency Schools' that can produce quality human capital, fostering citizens who are genuinely responsible for themselves, society, and the environment.

Keywords: Sufficiency Economy Philosophy, Applications, Sufficiency School

บทนำ

ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคโลกาภิวัตน์ที่ส่งผลกระทบต่อทุกมิติทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้กลายเป็นเป้าหมายสำคัญของประชาคมโลก ในบริบทของประเทศไทย ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นแนวพระราชดำริที่ตกผลึกจากพระอัจฉริยภาพและพระวิริยอุตสาหะของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้รับการยอมรับว่าเป็นกรอบแนวคิดหลักในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน แนวคิดนี้ได้ถูกนำเสนออย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่พระราชดำรัส ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อปี พ.ศ. 2517 และมีความชัดเจนยิ่งขึ้นภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 ซึ่งสะท้อนถึงสายพระเนตรอันยาวไกลของพระองค์ (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2560)

ด้วยความสำคัญดังกล่าว กระทรวงศึกษาธิการจึงได้กำหนดให้หลักการของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อมุ่งสร้างผู้เรียนให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2545) สถานศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการเป็นกลไกหลักเพื่อขับเคลื่อนและปลูกฝังปรัชญาฯ ให้หยั่งรากลึกในสังคมไทย

แม้ว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง แต่ในทางปฏิบัติยังคงเผชิญกับความท้าทายหลายประการ ประการแรก คือ ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนว่าปรัชญาฯ เป็นแนวคิดที่จำกัดอยู่เฉพาะภาคการเกษตรกรรม ปฏิเสธเทคโนโลยี หรือเป็นแนวคิดที่ล้าหลัง ซึ่งเป็นความเข้าใจที่ไม่ถูกต้อง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550) ประการที่สอง คือ การขาดกรอบแนวทางการประยุกต์ใช้ที่ชัดเจนและเป็นองค์รวมสำหรับสถานศึกษา ทำให้การขับเคลื่อนเป็นไปในลักษณะแยกส่วน ขาดการบูรณาการ และยังไม่สามารถนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดในการบ่มเพาะคุณลักษณะของผู้เรียนให้กลายเป็นวิถีชีวิตได้อย่างแท้จริง ดังนั้น การสังเคราะห์แนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนและเป็นระบบจึงเป็นประเด็นสำคัญเร่งด่วนที่ต้องดำเนินการ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นกรอบแนวคิดการดำเนินชีวิตที่มีรากฐานทางความคิดเชื่อมโยงอย่างลึกซึ้งกับหลักพุทธธรรม โดยเฉพาะ มัชฌิมาปฏิปทา หรือ ทางสายกลาง ซึ่งเป็นหลักการดำเนินชีวิตที่สมดุล ไม่สุดโต่ง (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2561) โดยมีองค์ประกอบที่เป็นหัวใจสำคัญ ซึ่งรู้จักกันในชื่อ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข อันเป็นทฤษฎีหลักในการปฏิบัติ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ

เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545) หลักการ 3 ห่วง ได้แก่ 1) ความพอประมาณ ความพอดี ไม่มากหรือน้อยเกินไปตามศักยภาพและบริบทของตน 2) ความมีเหตุผล การตัดสินใจอย่างรอบคอบโดยใช้หลักปัญญาพิจารณาเหตุและผลที่จะตามมา 3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดี การเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่ไม่คาดฝัน ส่วนเงื่อนไขพื้นฐาน 2 ด้าน ได้แก่ 1) เงื่อนไขความรู้ ต้องมีความรอบรู้ในศาสตร์ต่างๆ อย่างกว้างขวางและรอบคอบในการนำมาใช้ 2) เงื่อนไขคุณธรรม ต้องมีคุณธรรมเป็นพื้นฐานกำกับจิตใจ เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความเพียร และสติปัญญา

เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวและส่งเสริมการพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นสถานศึกษาพอเพียง ได้อย่างยั่งยืน จำเป็นต้องมีแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนและเป็นองค์รวมซึ่งถือเป็น มาตรฐานในการขับเคลื่อน ครอบคลุม 5 มิติหลัก ดังนี้ ด้านการบริหารจัดการ ผู้บริหารต้องเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงโดยนำหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข มาประยุกต์ใช้ในการวางแผนกลยุทธ์ การบริหารงบประมาณ และการพัฒนาสภาพแวดล้อมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ (วีระศักดิ์ ชมภูคำ, 2561) ด้านหลักสูตรและการเรียนรู้ บูรณาการหลักคิดสู่ทุกรายวิชา ควบคู่กับการปรับกระบวนการสอนที่เน้น Active Learning ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง (ชูศรี วงศ์รัตน์, 2551) ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมทักษะชีวิตจริง เช่น กิจกรรมออมทรัพย์ สหกรณ์โรงเรียน และจิตอาสา ด้านการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียน บ่มเพาะให้ปรัชญาฯ กลายเป็นวิถีชีวิต โดยครูเป็นแบบอย่างและมีระบบการประเมินผลตามสภาพจริง ด้านความสอดคล้องกับแนวคิดสากล เชื่อมโยงการดำเนินงานเข้ากับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ เพื่อสร้างพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมโลก (UNESCO, 2017)

มาตรฐานการพัฒนาที่สำคัญคือการมุ่งสร้าง ทุณมนุษย์ ที่มีคุณภาพ ไม่ใช่แค่มีความรู้ แต่ต้องมีปัญญาและคุณธรรม (อภิชัย พันธเสน, 2549) ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนแบบระเบิดจากข้างใน คือการสร้างคนและสังคมให้เข้มแข็งจากฐานรากอย่างแท้จริง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550)

บทความวิชาการนี้จะนำเสนอการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา ประกอบด้วย หลักการและแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ความหมายปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง องค์ประกอบปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา เพื่อเป็นประโยชน์การศึกษาไทยในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในสถานศึกษา เพื่อสร้างผู้เรียนที่มีคุณภาพอย่างแท้จริง

หลักการและแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ คือ เป้าหมายหนึ่งของการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม จัดเป็นเป้าหมายหลักที่สามารถอยู่ตลอดไปได้เคียงคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เพื่อเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ด้านอื่นๆ ดังเช่นที่กระทรวงศึกษาธิการ ของประเทศไทยได้กำหนดไว้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานหมวดสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมสาระที่ 3 ว่าด้วยเรื่องเศรษฐกิจศาสตร์มาตรฐาน ส. 3.1 ดังนี้ เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิตและการบริโภค การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมทั้งเข้าใจหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2545)

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมิได้เกิดขึ้นอย่างฉับพลันแต่เป็นแนวคิดที่ตกผลึกจากพระอัจฉริยภาพและพระวิริยอุตสาหะของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่ได้ทรงงานหนักเพื่อแก้ไขปัญหาความทุกข์ยากของราษฎรมาตลอดรัชสมัยแนวคิดนี้ปรากฏเป็นครั้งแรกในพระราชดำรัส ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ.2517 ซึ่งมีความตอนหนึ่งว่าการพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือความพอมีพอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชา พระราชดำรัสดังกล่าวสะท้อนถึงหลักการสำคัญ คือ การพัฒนาที่เริ่มจากฐานราก และการใช้ความรู้ควบคู่ไปกับความประหยัด แนวคิดนี้ได้ถูกเน้นย้ำและขยายความอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งมีความชัดเจนเป็นปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2540 ภายหลังประเทศเผชิญวิกฤตเศรษฐกิจครั้งใหญ่ ซึ่งเป็นเครื่องยืนยันถึงสายพระเนตรอันยาวไกลของพระองค์ (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2560) ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่ตกผลึกจากพระราชวิริยอุตสาหะของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่ทรงงานเพื่อราษฎรมาตลอดรัชสมัย โดยมีพระราชดำรัสครั้งแรกในปี พ.ศ. 2517 เน้นการสร้างพื้นฐานความพอมีพอกินของประชาชน ก่อนจะชัดเจนเป็นปรัชญาในปี พ.ศ. 2540 ภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจ ซึ่งสะท้อนถึงสายพระเนตรอันยาวไกล

รากฐานทางความคิดที่สำคัญของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีความเชื่อมโยงอย่างลึกซึ้งกับหลักพุทธธรรม โดยเฉพาะหลักมัชฌิมาปฏิปทาหรือทางสายกลาง ซึ่งเป็นหลักการสำคัญในการดำเนินชีวิตที่ไม่สุดโต่งไปทางใดทางหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นการหมกมุ่นในกามสุข กามสุขัลลิกานุโยคหรือการทรมานตนให้ลำบาก อัตตakilมณานุโยค ทางสายกลางในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงคือความพอประมาณ ซึ่งหมายถึงความพอดีในการบริโภค การผลิต และการดำรงชีวิต ไม่ฟุ้งเฟ้อจนเกินตัว และไม่ตระหนี่ถี่เหนียวจนตนเองและครอบครัวเดือดร้อนนอกจากนี้ หลัก อิทธิบาท 4 ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ยังเป็นพื้นฐานของความสำเร็จในการดำเนินงานตามแนวทางพอเพียง โดยต้องมีความรักในสิ่งที่ทำ ฉันทะ มีความเพียรพยายาม วิริยะ มีความเอาใจใส่ จิตตะ และใช้ปัญญาไตร่ตรอง วิมังสา ซึ่งสอดคล้องกับเงื่อนไขความรู้และคุณธรรมอย่างยิ่ง (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2561) ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีรากฐานทางความคิดที่สำคัญจากพุทธธรรม โดยหลัก ความพอประมาณ เป็นการประยุกต์ใช้หลัก มัชฌิมาปฏิปทา หรือทางสายกลาง เพื่อดำเนินชีวิตที่สมดุล ไม่สุดโต่งทั้งในการบริโภคและการผลิต นอกจากนี้ ความสำเร็จตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงยังต้องอาศัย อิทธิบาท 4 ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ซึ่งเป็นหลักการที่สอดคล้องโดยตรงกับเงื่อนไขด้านความรู้และคุณธรรม

ในช่วงแรก มีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอยู่บ้าง เช่น มองว่าเป็นแนวคิดที่ล้าหลัง ปฏิเสธเทคโนโลยี หรือส่งเสริมให้ทุกคนต้องกลับไปทำเกษตรกรรม ซึ่งเป็นความเข้าใจที่ไม่ถูกต้อง ที่จริงแล้ว ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่ก้าวหน้าและทันสมัย สามารถประยุกต์ใช้ได้กับทุกคน ทุกสาขาอาชีพ และทุกระดับ ตั้งแต่ปัจเจกบุคคล ครอบครัว ชุมชน ธุรกิจ ไปจนถึงระดับประเทศ โดยไม่ได้ปฏิเสธการแข่งขันหรือการค้ากับต่างประเทศ แต่เน้นการสร้างความแข็งแกร่งจากภายในให้มีภูมิคุ้มกันเพียงพอที่จะไปเผชิญกับโลกภายนอก เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจแบบ ระเบิดจากข้างใน คือทำให้ชุมชนและประเทศมีความเข้มแข็งพอที่จะอยู่ได้ แล้วจึงค่อยขยายออกไป (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550) ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่แนวคิดที่ปฏิเสธความก้าวหน้า แต่เป็น

หลักการที่ทันสมัยซึ่งเน้นการสร้างความเข้มแข็งจากภายใน เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่มั่นคงก่อนเผชิญกับความท้าทายจากโลกภายนอก (สมบัติ กุสุมาวสี, 2551) หลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถสรุปได้ดังนี้

1. เน้นให้คนเข้าใจหลักพื้นฐานทางสังคมว่า ความเปลี่ยนแปลง คือ ความจริงแท้ทางสังคม หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงถือว่าการเปลี่ยนแปลงเป็นอนิจจะลักษณะของสังคม ดังนั้น คนในสังคมจึงต้องรู้จักมองโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาอย่างเป็นระบบ ต้องไม่มองโลกอย่างหยุดนิ่งตายตัว ต้องเข้าใจว่าทุกอย่างล้วนอยู่ภายใต้พลังพลวัต การเปลี่ยนแปลงซึ่งมีตรรกะของเหตุและผลที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกัน

2. เน้นการสร้างความรู้พร้อมรองรับกับการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ เมื่อมองโลกในเชิงพลวัตแล้ว คนก็ต้องหันกลับมาถามทบทวนตนเองว่าเตรียมพร้อมตนเอง ครบครัน ชุมชน องค์กรและประเทศชาติให้สามารถรองรับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงได้อย่างไร หากพิจารณาจากความหมายข้างต้น จะเห็นได้ว่าหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่ไม่ได้ปฏิเสธกระแสโลกาภิวัตน์ แต่ประเด็นสำคัญ คือ สามารถปรับตัวเปลี่ยนแปลงให้เท่าทันและมีภูมิคุ้มกันต่อกระแสเหล่านั้นได้อย่างไร

3. เน้นการสร้างความรู้สมดุล มั่นคง และความยั่งยืนระยะยาว กล่าวคือ ในการที่จะปรับตัวให้พร้อมรองรับกับการเปลี่ยนแปลงได้ หลักสำคัญในการเตรียมความพร้อมนี้ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะไม่มองเพียงการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า หรือการเอาตัวรอดในระยะสั้น ๆ หรือการแก้ปัญหาให้แต่ตัวเองเอาตัวรอดได้แต่ไปสร้างความเสียหายให้กับภาคส่วนอื่น หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะเน้นเรื่องของการมองการณ์ไกล การเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้งและการมีชีวิตที่ดีร่วมกันในระยะยาว

4. เน้นความพอดีพอประมาณ รู้จักตัวเอง รู้จักบริบท ในการที่จะทำให้สังคม ชุมชน องค์กรมีความสมดุลยั่งยืนระยะยาว คนในสังคมจะต้องรู้เรา รู้เขา คือ รู้จักตนเอง รู้จักรากเหง้าประวัติศาสตร์ รู้ศักยภาพความสามารถ จุดแข็ง จุดอ่อนของตนเอง และรู้จักวิเคราะห์ บริบทสภาพแวดล้อมแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้าน รวมทั้งรู้จักทำความเข้าใจสังคม ชุมชน องค์กรในส่วนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และเมื่อพิจารณาตัวเราและสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้านแล้ว หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะเน้นให้เราได้รู้จักความพอประมาณและความพอดี กล่าวคือรู้จักประมาณและประเมินตนเองว่าความพอดีเหมาะสมสมควรสำหรับสังคม ชุมชน องค์กรของเราควรอยู่ ณ จุดใด สิ่งที่เราควรหลีกเลี่ยง คือ การทำอะไรที่ สุดโต่งทั้งในทางบวกและทางลบ เช่น การทำอะไรที่เกินความสามารถเกินศักยภาพ และขีดรากเหง้าทางสังคมหรือการทำอะไรที่ต่ำกว่าความสามารถ ศักยภาพ และความเป็นจริงของตนเอง เป็นต้น

5. เน้นการมีความรู้และควมมีคุณธรรม คนที่จะรู้จักตนเอง รู้จักสภาพแวดล้อม และรู้จักการประมาณตนเองนั้น จะต้องเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ และมีธรรมะอยู่ในจิตใจ เงื่อนไขสำคัญที่หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงยึดถือเป็นหัวใจสำคัญ คือ การที่คนในสังคม ชุมชน องค์กรจะต้องใช้ชีวิตและทำงานอยู่บนพื้นฐานของความรู้ การมีสติปัญญา และการหมั่นเรียนรู้ แสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง มากกว่าการใช้แต่อารมณ์ความรู้สึกและอคติเดิมๆ ในการตัดสินใจ รวมทั้งคนในสังคม ชุมชน องค์กรจะต้องมีคุณธรรมเป็นพื้นฐานของจิตใจ เช่น มีความ پاکเพียร อุตสาหะ มีระเบียบวินัย ซื่อสัตย์สุจริต มีสัมมาอาชีวะ มีธรรมะในจิตใจ มีความสามัคคี เป็นต้น

6. เน้นการพึ่งตนเอง การพึ่งพิงกันและความรับผิดชอบต่อส่วนรวม เป้าประสงค์สำคัญของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ก็คือทำให้คน ครบครัน ชุมชน องค์กรสังคม สามารถที่จะยืนหยัดบนขาของตนเอง แม้การพึ่งตนเองได้คือหัวใจสำคัญ แต่การพึ่งตนเองได้ ไม่ได้หมายความว่า จะใช้ชีวิตแบบปัจเจกชนนิยมตัวใครตัวมัน ตัดขาดความสัมพันธ์จากโลกภายนอก หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงส่งเสริมการพึ่งตนเอง

แบบยั่งยืน กล่าวคือ การสร้างความสัมพันธ์ร่วมมือ ช่วยเหลือ แบ่งปัน ถ้อยทีถ้อยอาศัยกับผู้อื่นที่เกี่ยวข้องหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไม่ส่งเสริมให้คนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนเป็นที่ตั้ง แต่ให้คุณค่าอย่างยิ่งกับการสร้างวิสัยทัศน์และค่านิยมของคนให้รู้จักรับผิดชอบและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม เพราะประโยชน์ส่วนรวม คือ สิ่งที่จะสร้างความสงบ สันติและความผาสุก ของทุกคนในสังคมระยะยาว

สรุปว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ แนวทางการพัฒนาที่เน้นการสร้าง ความสมดุล ความมั่นคง และความยั่งยืน โดยมีรากฐานจากแนวพระราชดำริของในหลวงรัชกาลที่ 9 และหลักพุทธธรรมเรื่องทางสายกลาง มัชฌิมาปฏิปทา โดยมีหัวใจสำคัญของปรัชญา สรุปได้เป็น 3 หลักการ ที่ต้องตั้งอยู่บน 2 เงื่อนไข ดังนี้ 3 หลักการ ทางสายกลาง ได้แก่ 1) ความพอประมาณ รู้จักตนเองและบริบท ทำให้ใช้ทรัพยากรอย่างพอดี ไม่สุดโต่ง ไม่ฟุ่มเฟือยหรือตระหนี่เกินไป 2) ความมีเหตุผล ตัดสินใจอย่างเป็นระบบบนพื้นฐานของเหตุและผล มองการณ์ไกลถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้น 3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดี เตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงและความเสี่ยงต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต และมี 2 เงื่อนไขพื้นฐาน คือ 1) เงื่อนไขความรู้ ต้องมีความรอบรู้ ในวิชาการต่างๆ อย่างรอบด้าน และนำความรู้ที่นำมาใช้อย่างรอบคอบและระมัดระวัง 2) เงื่อนไขคุณธรรม ต้องมีจิตสำนึกในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต ขยันอดทน และรู้จักแบ่งปัน ซึ่งมีเป้าหมายสูงสุด คือ การสร้างความเข้มแข็งจากภายใน ระเบิดจากข้างใน เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ และมีภูมิคุ้มกันที่เพียงพอต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก โดยไม่ใช้การปฏิเสธความก้าวหน้าหรือเทคโนโลยี แต่เป็นการรู้จักเลือกใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืน

ความหมายปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

คำว่า พอเพียง มีความหมายกว้างออกไปอีก ไม่ได้หมายถึง การมีพอสำหรับใช้ของตัวเอง มีความหมายว่า พอมีพอกิน วันนั้นได้พูดถึงว่าเรา ควรจะปฏิบัติให้พอมีพอกิน พอมีนี้ก็แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนมี พอมีพอกิน ก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าประเทศมีพอมีพอกินก็ยิ่งดีพอเพียงหมายความว่ามีความไม่ฟุ่มเฟือย ไม่หุรหุราก็ได้แต่ว่าพอเพียงก็คือพอเท่านั้นเอง คนเราถ้าพอในความต้องการมันก็จะมีความโลภน้อย ก็จะเบียดเบียนคนอื่นน้อย พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหุรหุราก็ได้แต่ว่าต้องไม่เบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณ พุดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง ฉะนั้นความพอเพียงนี้ ก็ แปลว่าความพอประมาณและความมีเหตุผล พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา 5 ธันวาคม พ.ศ.2541 ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน (กรมการปกครอง, 2542) จากกระแสพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง ก่อให้เกิดการระดมความคิดในวงกว้างจากทุกฝ่าย อาทิ นักวิชาการข้าราชการ ปราศญ์นักคิดทั้งระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ ทั้งภาครัฐและเอกชน โดยน้อมนำเอากระแสพระราชดำริมาปฏิบัติและหาวิธีการที่จะผลักดันให้บังเกิดผลสำเร็จ

พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระองค์ทรงมีพระราชดำรัสในวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ.2540 ซึ่งเป็นข้อคิดและ ข้อแนะนำที่สำคัญได้ดังนี้ การเป็นเสือนั้นไม่สำคัญ สำคัญที่ประชาชนควรมีเศรษฐกิจแบบพออยู่ พอกิน หรือการทำโครงการใดๆ ต้องทำด้วยความรอบคอบอย่าโตเกินไป นอกจากนี้แนวพระราชดำริยังมีการประยุกต์ใช้ในหลายหน่วยงาน โดยเฉพาะภาคเกษตรกรรม เมื่อหลายฝ่ายนำไปใช้ก็เกิดความเข้าใจที่ไม่ตรงกัน พระองค์จึงทรงมีพระราชดำรัสเพิ่มเติม และขยายหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เข้าใจกันมากขึ้น โดยสรุป เช่น พอเพียง คือ พออยู่พอกิน ไม่ฟุ่มเฟือย หรือหุรหุราก็ได้ แต่ให้มีความพอเพียง แต่ถึงแม้บางสิ่งบางอย่างจะดูสิ้นเปลือง แต่น่าจะทำให้มีความสุขก็น่าจะมีไว้ครอบครองได้ ถ้าคน

ภายในประเทศเพียงจำนวนหนึ่งในสี่ของจำนวนคนทั้งหมด รู้จักทำอะไรด้วยความอะลุ่มอล่วย ทำอะไรด้วยเหตุและผลก็เป็นเศรษฐกิจพอเพียงและทุกคนจะมีความสุข ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักที่ประชาชนหน่วยงานหรือองค์กรทางภาครัฐและภาคเอกชนสามารถนำไปปฏิบัติและประยุกต์ใช้ให้เหมาะกับบริบทของตนได้ โดยสาระสำคัญของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล การมีระบบภูมิคุ้มกันที่ดี รวมไปถึงการมีความรู้และการมีคุณธรรมประกอบกันด้วย องค์ประกอบเหล่านี้ช่วยให้ประชาชนสามารถดำรงชีพในสภาวะสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงรวดเร็วเช่นทุกวันนี้ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักที่มาจากประสบการณ์จริงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการพัฒนา และมีพื้นฐานจากพระราชกรณียกิจ โครงการหลวง โครงการในพระราชดำริต่างๆ ซึ่งพระองค์มุ่งเน้นการพัฒนาไปสู่คน พัฒนาความเป็นอยู่ของปัจเจกในครอบครัวและชุมชน ทรงให้เกษตรกรกำหนดวิถีของตนเอง เช่น ลดการพึ่งพิงเฉพาะน้ำฝน ลดผลผลิตทางการเกษตรที่มาจากปลูกพืชเชิงเดี่ยว เน้นความพออยู่พอกิน ตัวอย่างที่ชัดเจนจะเห็นได้จากทฤษฎีใหม่ ที่เป็นการพัฒนาการเกษตรที่พึ่งตนเอง (ณัฐพงศ์ ทองภักดี, 2550)

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ในฐานะหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนปรัชญาฯ ได้ให้คำนิยามอย่างเป็นทางการไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550) ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคือแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนบนทางสายกลางสำหรับประชาชนทุกระดับ เพื่อให้ก้าวทันโลกยุคโลกาภิวัตน์ โดยมีหลักการสำคัญคือความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ทั้งนี้ การดำเนินการต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ ควบคู่กับการมีคุณธรรมและความเพียร เพื่อให้ชีวิตมีความสมดุลและพร้อมรับมือกับทุกสถานการณ์

จากนิยามดังกล่าว สามารถวิเคราะห์ความหมายในเชิงลึกได้ดังนี้ คือ เป็นปรัชญาการดำเนินชีวิต ไม่ใช่แค่ทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ แต่เป็นกรอบแนวคิดที่ครอบคลุมทุกมิติของการใช้ชีวิต ทั้งเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เน้นทางสายกลาง เป็นหัวใจสำคัญที่ปฏิเสธแนวคิดสุดโต่ง มุ่งสร้างสมดุลในการพัฒนา เป็นพลวัต ไม่ใช่แนวคิดที่หยุดนิ่ง แต่ปรับเปลี่ยนได้ตามบริบทและสถานการณ์ ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียงของเกษตรกรในชนบท ย่อมแตกต่างจากความพอเพียงของพนักงานบริษัทในเมือง ให้ความสำคัญกับการบริหารความเสี่ยง การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี คือหลักการบริหารความเสี่ยงที่ทันสมัย เพื่อเตรียมพร้อมรับมือกับความไม่แน่นอนต่างๆ ตั้งอยู่บนรากฐานของปัญญาและคุณธรรม: ความรู้และคุณธรรมเป็นเงื่อนไขกำกับที่สำคัญ หากขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไป การตัดสินใจอาจผิดพลาดและนำไปสู่ความไม่ยั่งยืน ในบริบทของสถานศึกษา การนำเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการศึกษาคือกระบวนการสร้างทุนมนุษย์ ที่มีคุณภาพ ไม่ใช่แค่มีความรู้ แต่

ต้องมีปัญญาและคุณธรรม สามารถจัดการชีวิตตนเองได้ และเป็นประโยชน์ต่อสังคม (อภิชัย พันธเสน, 2549) ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นกรอบแนวคิดการดำเนินชีวิตบนทางสายกลางที่มีความยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ตามบริบท มิใช่เพียงทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ที่หยุดนิ่ง แต่เป็นหลักการบริหารความเสี่ยงโดยการสร้างภูมิคุ้มกันในตัว การตัดสินใจในทุกมิติต้องตั้งอยู่บนรากฐานที่สำคัญของความรู้คู่คุณธรรมเสมอ ซึ่งในบริบทการศึกษาเป้าหมายคือการสร้างทุนมนุษย์ที่มีคุณภาพและเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม

สรุปว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ กรอบแนวคิดในการดำเนินชีวิต ที่มุ่งเน้นทางสายกลาง เพื่อให้คนทุกระดับสามารถดำรงอยู่อย่างสมดุล มั่นคง และพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ได้ โดยมีหัวใจหลักของความพอเพียงตามนัยแห่งพระราชดำรัส คือ ความพอประมาณและความมีเหตุผล ซึ่งหมายถึงการรู้จักพอในความต้องการ ไม่โลภ และไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ได้แปลว่าต้องยากจน แต่คือการใช้ชีวิตอย่างมีสติและสมเหตุสมผล โดยสรุปความหมายอย่างเป็นทางการได้เป็น 3 หลักการ ที่ตั้งอยู่บน 2 เงื่อนไข คือ หลักการ 3 ห่วง ได้แก่ 1) ความพอประมาณ ความพอดี ไม่มากไม่น้อยเกินไป 2) ความมีเหตุผล การตัดสินใจอย่างรอบคอบตามหลักเหตุผล 3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดี การเตรียมตัวให้พร้อมรับความเสี่ยงและการเปลี่ยนแปลง และเงื่อนไข 2 ด้าน ได้แก่ 1) ความรู้ ต้องมีความรอบรู้ รอบคอบ และระมัดระวังในการนำความรู้มาใช้ 2) คุณธรรม ต้องมีพื้นฐานจิตใจที่ซื่อสัตย์สุจริต อุดม และมีความเพียร ดังนั้น ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงไม่ใช่แค่ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ที่ตายตัว แต่เป็น ปรัชญาชีวิตที่ยืดหยุ่น และเป็นหลักการบริหารความเสี่ยง ที่ทันสมัย โดยใช้ความรู้คู่คุณธรรมเป็นรากฐานในการตัดสินใจทุกเรื่อง

องค์ประกอบปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

องค์ประกอบของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หรือที่รู้จักกันในชื่อ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ถือเป็นกรอบการวิเคราะห์และการปฏิบัติที่สำคัญที่สุด ซึ่งประกอบด้วย ห่วงที่ 1 ความพอประมาณ Moderation ความพอประมาณมิได้หมายถึงความขัดสน แต่คือความพอดีที่ไม่สุดโต่งสองด้าน คือ ไม่มากเกินไป โลภและไม่น้อยเกินไป เบียดเบียนตนเอง โดยพิจารณาจากศักยภาพและบริบทของตนเองและสังคม ในระดับบุคคลหมายถึง การใช้จ่ายที่ไม่เกินตัว ไม่สร้างหนี้สินเกินความสามารถในการชำระ การบริโภคที่คำนึงถึงความจำเป็น และประโยชน์มากกว่าความอยากได้ตามกระแสนิยม ในระดับสถานศึกษา หมายถึง การกำหนดขนาดของโครงการต่างๆ ให้เหมาะสมกับงบประมาณและบุคลากรที่มีอยู่ การใช้ทรัพยากร ไฟฟ้า น้ำ กระดาษ อย่างรู้คุณค่า การกำหนดจำนวนนักเรียนต่อห้องให้พอดีกับศักยภาพของครูและขนาดห้องเรียน ในระดับการผลิต/การทำงาน หมายถึง การผลิตในปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสมกับกำลังของตนเอง ไม่ลงทุนเกินตัว (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545) ห่วงที่ 2 ความมีเหตุผล ความมีเหตุผลคือการใช้หลักปัญญาในการตัดสินใจ โดยพิจารณาอย่างรอบด้านถึงเหตุและผลที่จะตามมาจากการกระทำนั้นๆ การวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ก่อนจะตัดสินใจทำอะไร ต้องศึกษาข้อมูลให้รอบด้าน เช่น หากนักเรียนจะซื้อโทรศัพท์มือถือเครื่องใหม่ ต้องพิจารณาถึงความจำเป็น รายได้ของผู้ปกครอง คุณสมบัติของโทรศัพท์แต่ละรุ่น และผลกระทบที่จะตามมา การคาดการณ์ผลกระทบ ต้องคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นในทุกมิติ ทั้งต่อตนเอง ผู้อื่น สังคม และสิ่งแวดล้อม ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว เช่น การที่โรงเรียนจะสร้างอาคารใหม่ ต้องพิจารณาผลกระทบต่อนพื้นที่สีเขียว การจราจร และชุมชนโดยรอบ การยึดหลักวิชาการและกฎหมาย การตัดสินใจต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความถูกต้องตามหลักวิชาการ หลักกฎหมาย และหลักศีลธรรม ไม่ใช่ความรู้สึกหรืออารมณ์เป็นที่ตั้ง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545) ห่วงที่

3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545) การมีภูมิคุ้มกันคือการเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับความเสี่ยงและการเปลี่ยนแปลงที่ไม่คาดฝัน เปรียบเสมือนการมีวัคซีนป้องกันโรค ทำให้เมื่อเผชิญกับเชื้อโรครุนแรงร่างกายก็จะไม่เจ็บป่วยรุนแรง ภูมิคุ้มกันด้านวัตถุ การเงิน การมีเงินออม การวางแผนทางการเงิน การทำประกันภัย การกระจายความเสี่ยงในการลงทุน ภูมิคุ้มกันด้านสังคม การมีครอบครัวที่อบอุ่น การมีเครือข่ายมิตรสหายที่ดี การสร้างความสัมพันธ์อันดีในชุมชน ภูมิคุ้มกันด้านสิ่งแวดล้อม การรักษาสมดุลของระบบนิเวศ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ภูมิคุ้มกันด้านวัฒนธรรม การรู้จักเลือกรับวัฒนธรรมจากภายนอกอย่างมีวิจารณญาณ และรักษาเอกลักษณ์ที่ดีงามของตนเองไว้ ภูมิคุ้มกันด้านปัญญา การมีทักษะชีวิต การมีความสามารถในการแก้ปัญหา การไม่หยุดนิ่งที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ

หัวใจสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วย 3 ห่วงหลัก (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545) โดยห่วงแรก คือ ความพอประมาณ ซึ่งหมายถึงการยึดทางสายกลางและความพอดีในการกระทำทุกอย่างตามศักยภาพ ไม่มากหรือน้อยจนเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ถัดมาคือ ความมีเหตุผล ที่เน้นการตัดสินใจโดยใช้สติปัญญาพิจารณาอย่างรอบคอบถึงเหตุปัจจัยและผลกระทบที่จะตามมา และสุดท้ายคือ การมีภูมิคุ้มกันที่ดี อันเป็นการเตรียมความพร้อมในทุกมิติของชีวิตเพื่อรับมือกับความเสี่ยงและการเปลี่ยนแปลงที่ไม่คาดคิด

เงื่อนไขที่ 1 เงื่อนไขความรู้ ความรู้ในที่นี้มีความหมายกว้างกว่าความรู้ในตำราเรียน แต่ครอบคลุมถึงความรอบรู้ วิชาศาสตร์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างกว้างขวางและเชื่อมโยงกันได้ ความรอบคอบ การนำความรู้มาใช้วางแผนและดำเนินการด้วยความระมัดระวัง ไม่ประมาท ภูมิปัญญาท้องถิ่น การตระหนักและเห็นคุณค่าของความรู้ที่สั่งสมมาในชุมชนและนำมาประยุกต์ใช้ ความรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ติดตามข้อมูลข่าวสารและสถานการณ์ของโลก เพื่อให้สามารถปรับตัวได้ทัน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545)

เงื่อนไขที่ 2 เงื่อนไขคุณธรรม คุณธรรมเป็นรากฐานและเครื่องกำกับจิตใจให้การใช้ความรู้เป็นไปในทางที่ถูกที่ควร ประกอบด้วย ความซื่อสัตย์สุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่คดโกง ความขยันหมั่นเพียรและความอดทน มีความมุ่งมั่นในการทำงานให้สำเร็จลุล่วง ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค การมีสติและปัญญา ใช้สติในการกำกับความคิดและการกระทำ ใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา การแบ่งปันและมีเมตตา รู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลผู้ที่ยากกว่า และมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม การจะบรรลุซึ่งเศรษฐกิจพอเพียงนั้นจำเป็นต้องอาศัยสองเงื่อนไขสำคัญเป็นรากฐาน โดย เงื่อนไขความรู้ คือการมีความรอบรู้ในศาสตร์ที่เกี่ยวข้องอย่างกว้างขวางและรอบคอบในการนำไปใช้วางแผนและดำเนินการอย่างระมัดระวัง ในขณะที่เดียวกันต้องมี เงื่อนไขคุณธรรม ซึ่งประกอบด้วย ความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน และสติปัญญา เป็นเครื่องกำกับจิตใจ เพื่อให้การใช้ความรู้ดำเนินไปในทิศทางที่ถูกต้อง สร้างสรรค์ และเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างแท้จริง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545)

สรุปว่า องค์ประกอบของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ กรอบแนวคิดที่ประกอบด้วย หลักการ 3 ห่วง ซึ่งเป็นแนวปฏิบัติ และ เงื่อนไขพื้นฐาน 2 ด้าน ที่เป็นรากฐานสำคัญ หลักการ 3 ห่วง คือ ความพอประมาณ คือ ความพอดี ที่ไม่สุดโต่ง ไม่มากจนโลภ หรือน้อยจนเบียดเบียนตนเอง โดยประเมินตามศักยภาพและบริบทของตนเอง ความมีเหตุผล คือ การใช้สติปัญญา ในการตัดสินใจ โดยพิจารณาถึงเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องและผลกระทบที่จะตามมาอย่างรอบคอบ การมีภูมิคุ้มกันที่ดี คือ การเตรียมความพร้อม เพื่อรับมือ

กับความเสี่ยงและการเปลี่ยนแปลงที่ไม่คาดฝันในทุกมิติ การเงิน สังคม สิ่งแวดล้อม ปัญญา เงื่อนไขพื้นฐาน 2 ด้าน คือ เงื่อนไขความรู้ ต้องมีความ รอบรู้ ในศาสตร์ต่างๆ อย่างกว้างขวาง และมีความ รอบคอบ ที่จะนำ ความรู้นั้นมาใช้วางแผนและปฏิบัติอย่างระมัดระวัง และเงื่อนไขคุณธรรม ต้องมีคุณธรรมเป็นพื้นฐานกำกับ จิตใจ ได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต ความขยันอดทน การมีสติปัญญา และการแบ่งปัน เพื่อให้การใช้ความรู้เป็นไป ในทางที่สร้างสรรค์ โดยสรุป 3 ห่วง คือแนวปฏิบัติในการตัดสินใจและการกระทำ ส่วน 2 เงื่อนไข คือคุณสมบัติ พื้นฐานของคนที่ต้องมี เพื่อให้การปฏิบัติตามหลัก 3 ห่วงนั้นเป็นไปอย่างถูกต้องและนำไปสู่ความยั่งยืนอย่าง แท้จริง

การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา

การประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับพฤติกรรมของบุคคลว่า พฤติกรรมอย่างเดียวกัน ถ้าทำ ภายใต้อาณัติเดียวกันอาจมีความพอเพียง แต่ถ้าทำภายใต้อีกเงื่อนไขที่แตกต่างกันอาจไม่เพียงพอ การจะทำความเข้าใจจึงไม่สามารถประเมินเพียงการมองพฤติกรรมปลายทางได้ แต่ควรมองถึงปลายทางที่ตัดสินใจ ภายใต้อาณัติและในสภาพแวดล้อมในขณะนั้นด้วยว่าเป็นตามองค์ประกอบของความพอเพียงหรือไม่ พฤติกรรมนั้นมีความเสี่ยงเพียงใดและสามารถนำไปสู่การพัฒนาที่มั่นคงหรือยั่งยืนหรือไม่ (ณัฐพงศ์ ทองภักดี, 2550) ความเข้าใจผิดคิดว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องของภาคเกษตรเท่านั้น ปรัชญานี้ไม่สามารถใช้ได้กับการ บริหารในภาคอื่นๆ เช่น ภาคธุรกิจเอกชน ภาครัฐวิสาหกิจ เหตุที่คนจำนวนมากคิดว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็น เรื่องของภาคเกษตรก็เนื่องจากว่าความสนใจในการประยุกต์ใช้ ในระยะแรกได้เริ่มต้นอย่างจริงจังในภาค เกษตรกรรมก่อน เนื่องจากภาคเกษตรยังขาดความสามารถในการพัฒนาและขาดหลักการบริหารอย่างสูง นอกจากนี้ภาคเกษตรยังเป็นภาคที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้คนส่วนใหญ่จึงเข้าใจว่า เศรษฐกิจพอเพียงไม่มีความเกี่ยวข้องกับสังคมเมืองหรือภาคการเกษตรที่อาศัยเทคโนโลยีขั้นสูง แท้จริงแล้ว การมีพฤติกรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาและบริหารในทุกภาคส่วน และทุกสาขาอาชีพได้เป็นอย่างดี ไม่จำเป็นต้องเป็นในภาคเกษตรกรรมเท่านั้น

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ, 2548) กล่าวว่า เราสามารถนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไปประยุกต์ใช้ในระดับปัจเจก บุคคล ชุมชนและระดับรัฐ ได้ดังนี้

1. ในระดับปัจเจกบุคคลและครอบครัว คือ การที่สมาชิกในครอบครัวใช้ชีวิตบนพื้นฐานของการ รู้จักตนเอง สามารถพึ่งตนเองได้และดำเนินชีวิตอย่างพอกินพอใช้ โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น ทำให้เกิดความพอใจ ในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง พยายามพัฒนาตนเอง อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถอยู่อย่างพอเพียงได้ในทุก สถานการณ์

2. ความพึงพอใจในระดับชุมชน เกิดขึ้นเมื่อสมาชิกมีระดับความเพียงพอในระดับครอบครัวเป็น พื้นฐานแล้ว สมาชิกสามารถนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาขยายผลในทางปฏิบัติไปสู่ระดับชุมชนได้ รวมกลุ่มเพื่อส่วนรวม โดยอาศัยภูมิปัญญาชาวบ้านและความสามารถที่ตนมีอยู่ เป็นพื้นฐานประกอบการ ดำเนินชีวิตที่มีความช่วยเหลือแบ่งปันกัน จนเป็นพื้นฐานให้เกิดการรวมกลุ่มในสังคมสร้างเป็นเครือข่าย เชื่อมโยงระหว่างกันต่อไป ซึ่งจะนำไปสู่ความเป็นอยู่ที่ดีพอเพียงของชุมชนโดยรวมในการดำเนินชีวิตที่สมดุล อย่างแท้จริง

3. ความพอเพียงในระดับรัฐหรือระดับประเทศเป็นเศรษฐกิจแบบก้าวหน้า เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มของชุมชนหลายๆ แห่งที่มีความพอเพียงมาร่วมแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ ตลอดจนร่วมมือพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างชุมชน ด้วยหลักการแบ่งปันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จนเกิดเป็นสังคมแห่งความพอเพียงในที่สุด รู้แจ้งเห็นจริงด้วยเหตุผลที่ว่าพื้นฐานของประเทศเป็นอย่างไร ก็สามารถวางนโยบายและกลยุทธ์การพัฒนาความก้าวหน้าได้โดยไม่คิดว่าการพัฒนาไม่ยั่งยืน ดังนั้นการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ให้ได้ผลในการดำเนินชีวิต จำเป็นต้องเริ่มจากการมีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องว่า เศรษฐกิจพอเพียงหมายถึงอะไร และมีหลักการสำคัญอะไรบางที่จะนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ตลอดจนเห็นถึงประโยชน์จากการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ จึงจะเกิดความสนใจที่จะทดลองนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต สรุปได้ว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการพัฒนาที่นำไปสู่การพึ่งตนเอง โดยอาศัยความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี บนหลักความรู้และหลักคุณธรรม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลอย่างยั่งยืน

การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา หรือการสร้างสถานศึกษาพอเพียง เป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการอย่างเป็นองค์รวม ครอบคลุมทุกมิติของสถานศึกษา ดังนี้

1. ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่จะนำหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข มาใช้ในการบริหารจัดการ การวางแผนกลยุทธ์ พอประมาณ มีเหตุผล การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาและแผนปฏิบัติการประจำปี ต้องวิเคราะห์จากบริบทจริงของโรงเรียน กำหนดเป้าหมายที่เป็นไปได้ ไม่ใช่เป้าหมายที่เลื่อนลอยเกินจริง จัดลำดับความสำคัญของโครงการตามความจำเป็นเร่งด่วนและสอดคล้องกับงบประมาณ การบริหารงบประมาณและการเงิน พอประมาณ ภูมิคุ้มกัน จัดทำงบประมาณฐานกิจกรรม ที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ ส่งเสริมการจัดหารายได้ระหว่างเรียนเพื่อลดภาระผู้ปกครอง เช่น การจัดตั้งสหกรณ์โรงเรียน การจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร จัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของโรงเรียนอย่างเป็นระบบ และมีการกันเงินส่วนหนึ่งไว้เป็นกองทุนสำรองสำหรับกรณีฉุกเฉิน การบริหารอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม มีเหตุผล ภูมิคุ้มกัน วางแผนการใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น จัดทำศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งอาจประกอบด้วยแปลงเกษตรผสมผสาน บ่อเลี้ยงปลา โรงเพาะเห็ด โรงทำปุ๋ยหมัก ธนาคารขยะรีไซเคิล ซึ่งเป็นทั้งแหล่งเรียนรู้ แหล่งอาหาร และแหล่งสร้างรายได้ (วีระศักดิ์ ฌมภูคำ, 2561)

การบริหารงานบุคคล เงื่อนไขคุณธรรม ความรู้ พัฒนาครูและบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจในปรัชญาฯ อย่างถ่องแท้ผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงานในสถานศึกษาพอเพียงต้นแบบ สร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นความสามัคคี การมีส่วนร่วม และการทำงานเป็นทีม ผู้บริหารสถานศึกษาคือผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ โดยใช้หลัก 3 ห่วง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล ภูมิคุ้มกัน ในการวางแผนกลยุทธ์ การจัดการงบประมาณ และการพัฒนาอาคารสถานที่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ควบคู่ไปกับการใช้ 2 เงื่อนไข ความรู้ คุณธรรม เพื่อพัฒนาศักยภาพบุคลากรและสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เข้มแข็งและยั่งยืน

2. ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้คือหัวใจของการปลูกฝังปรัชญาฯ ให้หยั่งรากลึกในตัวผู้เรียน การบูรณาการในหลักสูตรสถานศึกษา สถานศึกษาสามารถออกแบบ หน่วยการเรียนรู้บูรณาการเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเชื่อมโยงเนื้อหาจากหลายกลุ่มสาระการเรียนรู้ เช่น โครงงาน ข้าวโพดพอเพียง อาจบูรณาการวิชาวิทยาศาสตร์ การเจริญเติบโตของพืช คณิตศาสตร์ การคำนวณต้นทุน-กำไร สังคมศึกษา การตลาดสหกรณ์ และการทำงานอาชีพ การแปรรูป การปรับเปลี่ยนกระบวนการจัดการเรียนรู้ เน้น Active Learning ลดการ

บรรยาย เพิ่มการลงมือปฏิบัติ เช่น การทำโครงการ การใช้ปัญหาเป็นฐาน ที่นำปัญหาจริงในชุมชนมาเป็นโจทย์ให้นักเรียนคิดวิเคราะห์และหาทางแก้ไขตามหลักปรัชญาฯ การเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้จริง นำนักเรียนไปศึกษาเรียนรู้จากศูนย์การเรียนรู้ในโรงเรียน หรือเรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้านและผู้ประกอบการในชุมชน เพื่อเชื่อมโยงทฤษฎีในห้องเรียนเข้ากับวิถีชีวิตจริงตัวอย่างการบูรณาการรายวิชา คณิตศาสตร์ สอนเรื่องการทำบัญชีครัวเรือน การวางแผนการออม การคำนวณดอกเบี้ย การวิเคราะห์ความคุ้มค่า วิทยาศาสตร์ โครงการพลังงานทดแทน การจัดการขยะ การทำปุ๋ยชีวภาพ การอนุรักษ์น้ำ สังคมศึกษา การเรียนรู้เรื่องสหกรณ์ การวางแผนพัฒนาชุมชน สิทธิและหน้าที่ของพลเมืองภาษาไทย การอ่านและวิเคราะห์วรรณกรรมที่สะท้อนวิถีชีวิตพอเพียง การเขียนเรียงความหรือไดวาทีในหัวข้อที่เกี่ยวข้อง (ชูศรี วงศ์รัตน์, 2551) การปลูกฝังปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้หยั่งรากลึกในตัวผู้เรียน ต้องอาศัยการบูรณาการหลักคิดสู่หลักสูตรสถานศึกษาผ่านหน่วยการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงหลากหลายวิชา ควบคู่กับการปรับเปลี่ยนกระบวนการสอนที่เน้น Active Learning ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติผ่านโครงการและการแก้ปัญหาจริง เพื่อเชื่อมโยงทฤษฎีในห้องเรียนเข้ากับบริบทของชุมชนและวิถีชีวิตจริงได้อย่างเป็นรูปธรรม

3. ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนกิจกรรมนอกหลักสูตรเป็นพื้นที่สำคัญในการฝึกฝนทักษะและบ่มเพาะคุณลักษณะ กิจกรรมนักเรียน กิจกรรมอ้อมทรัพย์ เช่น โครงการออมวันละบาท หรือธนาคารโรงเรียน เพื่อสร้างวินัยทางการเงิน กิจกรรมสหกรณ์ร้านค้า ให้นักเรียนได้เรียนรู้กระบวนการทางธุรกิจ การทำงานร่วมกัน และหลักประชาธิปไตย กิจกรรมตลาดนัดพอเพียง เปิดโอกาสให้นักเรียนนำผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ของตนเองมาจำหน่าย กิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี เน้นการฝึกทักษะชีวิต การพึ่งพาตนเอง และการบำเพ็ญประโยชน์ กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ส่งเสริมให้นักเรียนทำโครงการจิตอาสา เช่น การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน การช่วยเหลือผู้สูงอายุ เพื่อปลูกฝังความรับผิดชอบต่อส่วนรวม

4. ด้านการพัฒนาคุณลักษณะอยู่อย่างพอเพียงของผู้เรียน เป้าหมายสูงสุดคือการทำให้ปรัชญาฯ กลายเป็นวิถีชีวิต ของผู้เรียน การสร้างวัฒนธรรมองค์กร สถานศึกษาต้องสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อวิถีพอเพียง เช่น การรณรงค์เรื่องการปิดไฟ-ปิดน้ำเมื่อไม่ใช้ การคัดแยกขยะ การใช้ภาชนะที่ใช้ซ้ำได้ การเป็นแบบอย่างที่ดีของครู ครูและบุคลากรต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างในการใช้ชีวิตพอเพียง เพื่อให้ผู้เรียนซึมซับและปฏิบัติตาม การวัดและประเมินผล ไม่ใช่แค่การประเมินความรู้ แต่ต้องประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านความพอเพียงด้วย เช่น การสังเกตพฤติกรรม การประเมินจากแฟ้มสะสมงาน และการประเมินตามสภาพจริง

5. ความสอดคล้องกับแนวคิดสากล การขับเคลื่อนสถานศึกษาพอเพียงมีความสอดคล้องอย่างยิ่งกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เป้าหมายที่ 4 การศึกษาที่มีคุณภาพ ซึ่งเน้นย้ำถึงความจำเป็นของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (UNESCO, 2017) ทั้ง SEP และ ESD ต่างมีเป้าหมายร่วมกันในการสร้างผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ สามารถคิดวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ และมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นการขับเคลื่อนวาระการพัฒนาระดับโลกในบริบทของไทยนั่นเอง

สรุปว่า การนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในสถานศึกษา คือการขับเคลื่อนอย่างเป็นองค์รวม ในทุกมิติ เพื่อสร้างผู้เรียนให้มีคุณภาพและสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างยั่งยืน โดยไม่ได้จำกัดอยู่แค่ภาคการเกษตร แต่เป็นหลักการที่ใช้ได้กับทุกคนและทุกบริบท สรุปแนวทางการประยุกต์ใช้ใน 5 ด้านหลัก ดังนี้

- 1) ด้านการบริหารจัดการ ผู้บริหารต้องเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง โดยนำหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข มาใช้ในการ

วางแผนกลยุทธ์ การบริหารงบประมาณให้โปร่งใส การพัฒนาบุคลากร และการจัดการอาคารสถานที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น การสร้างศูนย์การเรียนรู้ในโรงเรียน แปลงเกษตร ธนาคารขยะ เพื่อเป็นทั้งแหล่งเรียนรู้ และสร้างรายได้ 2) ด้านหลักสูตรและการเรียนรู้ นี้คือ หัวใจสำคัญของการปลูกฝัง โดยต้องบูรณาการปรัชญาฯ เข้าไปในหน่วยการเรียนรู้ของทุกกลุ่มสาระวิชาและเปลี่ยนการสอนมาเน้น Active Learning ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ผ่านโครงการ และการใช้ปัญหาเป็นฐาน เพื่อเชื่อมโยงความรู้ในห้องเรียนกับชีวิตจริง 3) ด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ใช้กิจกรรมนอกหลักสูตรเป็นพื้นที่ ฝึกฝนทักษะและบ่มเพาะคุณลักษณะ ผ่านกิจกรรมที่จับต้องได้ เช่น กิจกรรมออมทรัพย์ ธนาคารโรงเรียน เพื่อสร้างวินัยทางการเงิน กิจกรรมสหกรณ์ร้านค้า เพื่อเรียนรู้การทำงานร่วมกัน กิจกรรมจิตอาสา เพื่อปลูกฝังความรับผิดชอบต่อส่วนรวม 4) ด้านการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียน เป้าหมายสูงสุดคือการทำให้ปรัชญาฯ กลายเป็นวิถีชีวิตของผู้เรียน ผ่านการสร้างวัฒนธรรมองค์กร ที่เอื้อต่อความพอเพียง เช่น ประหยัดพลังงาน คัดแยกขยะ เป็นต้น ครูและบุคลากรประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีและการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง โดยดูจากพฤติกรรมและคุณลักษณะ ไม่ใช่แค่ความรู้ 5) ด้านความสอดคล้องกับแนวคิดสากล การขับเคลื่อนสถานศึกษาพอเพียงนั้นสอดคล้องโดยตรงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ โดยเฉพาะเป้าหมายที่ 4 การศึกษาที่มีคุณภาพ ซึ่งเป็นการสร้างพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

บทสรุป

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ กรอบแนวคิดในการดำเนินชีวิตและการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน มีรากฐานจากแนวพระราชดำริของในหลวงรัชกาลที่ 9 และหลักพุทธธรรมเรื่องทางสายกลาง โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความเข้มแข็งจากภายใน ให้สามารถพึ่งพาตนเองและพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของโลกได้ หัวใจของปรัชญาฯ คือ กรอบการปฏิบัติที่เรียกว่า 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ซึ่งเป็นแนวทางในการตัดสินใจและการกระทำทุกอย่าง หลักการ 3 ห่วง 1) ความพอประมาณ ความพอดี ไม่สุดโต่งตามศักยภาพของตน 2) ความมีเหตุผล การตัดสินใจอย่างรอบคอบโดยใช้สติปัญญา 3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดี การเตรียมพร้อมรับมือความเสี่ยงและการเปลี่ยนแปลง และมีเงื่อนไขพื้นฐาน 2 ด้าน คือ 1) เงื่อนไขความรู้ ต้องมีความรอบรู้และนำมาใช้อย่างรอบคอบ 2) เงื่อนไขคุณธรรม ต้องมีความซื่อสัตย์ ขยันอดทน และมีสติ การนำปรัชญาฯ ไปใช้ในสถานศึกษาต้องทำอย่างเป็นองค์รวม ไม่ใช่แค่การสอนในห้องเรียน แต่ต้องครอบคลุม 5 มิติหลัก ดังนี้ 1) ด้านการบริหารจัดการ ผู้บริหารนำหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข มาใช้ในการวางแผนกลยุทธ์ การจัดสรรงบประมาณ และการพัฒนาสภาพแวดล้อมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ 2) ด้านหลักสูตรและการเรียนรู้ บูรณาการหลักปรัชญาฯ เข้าไปในทุกรายวิชา และปรับการสอนมาเน้น Active Learning ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงผ่านโครงการต่างๆ 3) ด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ใช้กิจกรรมนอกหลักสูตรเป็นพื้นที่ฝึกฝนทักษะ เช่น กิจกรรมออมทรัพย์ ธนาคารโรงเรียน สหกรณ์ร้านค้า และกิจกรรมจิตอาสา 4) ด้านการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียน มีเป้าหมายสูงสุดคือการทำให้ปรัชญาฯ กลายเป็น วิถีชีวิต ของผู้เรียน ผ่านการสร้างวัฒนธรรมองค์กรและครูที่เป็นแบบอย่าง 5) ด้านความสอดคล้องกับแนวคิดสากล การสร้างสถานศึกษาพอเพียงสอดคล้องโดยตรงกับ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของ UN โดยเฉพาะเป้าหมายที่ 4 ด้านการศึกษาที่มีคุณภาพ การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา คือ กระบวนการสร้างทุนมนุษย์ที่มีคุณภาพ ไม่เพียงแต่มีความรู้ แต่ยังมีคุณธรรม สามารถจัดการชีวิตของตนเองได้อย่างสมดุล และเติบโตเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน สรุปลงความรู้การศึกษาดังในภาพที่ 1

ภาพที่1 การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- กรมการปกครอง. (2542). พออยู่พอกิน (เศรษฐกิจพอเพียง). กรุงเทพมหานคร: กรมการปกครอง.
- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- ณัฐพงษ์ ทองภักดี. (2550). ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ความเป็นมาและความหมายปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- มูลนิธิชัยพัฒนา. (2560). เศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานมูลนิธิชัยพัฒนา.
- สมบัติ กุสุมาวดี. (2551). หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาองค์การ. วารสารพัฒนบริหารศาสตร์, 48, 88 – 90.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2545). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2548). เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- อภิชัย พันธเสน. (2549). พุทธเศรษฐศาสตร์ วิวัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่างๆ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์.